

TÜRK KÜLTÜRÜNDE KAHRAMANLIK VE SOSYAL BİLİMLER LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN KAHRAMANLIK ALGISI

 Kemal POLAT^a

 Dündar YENER^b

 Mustafa YILMAZ^c

Özet

Türk tarihi incelendiğinde birçok kahramanlık destanının olduğu ifade edilebilir. Türk kültüründe kahramanlık ve kahraman bireyin özellikleri büyük bir öneme sahiptir. Türk tarihi ve kültürünün, Türk tarihindeki kahramanlıkların en iyi şekilde algılanabilmesi, Türk kültürünün korunması açısından büyük bir öneme sahiptir. Dolayısıyla kahramanlık ve kahramanlıkla ilgili kavramların nesillere doğru şekilde aktarımı gerekmektedir. Bireyin öğrendiği şekilde öğretme eğilimi olduğundan ve bir konuya ilişkin bilişsel yapısı, o konuya yönelik algısını temsil ettiğinden Türk tarihine yönelik eğitim alan ve gelecekte Türk tarihine ilişkin eğitim vermeye ilişkin sorumluluk üstlenebilecek olan Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin kahramanlık ve kahramanlıkla ilgili kavramlara yönelik bilişsel yapılarının tespit edilmesi önemlidir. Bu çalışmada, Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin kahramanlık ve kahramanlıkla ilgili kavramlara ilişkin bilişsel yapılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Veriler, araştırmacılar tarafından oluşturulan, kahramanlık, sabır, cesaret, umut, zafer, vatan, ahlak, namus, azim, asker, destan ve şehit kelimelerini içeren Kelime İlişkilendirme Testi aracılığıyla toplanmıştır. Çalışma grubu, Orta Karadeniz Bölgesi'ndeki bir Sosyal Bilimler Lisesi'nde 12. sınıf düzeyinde öğrenim görmekte olan 64 öğrenciden oluşmaktadır. Elde edilen verilerin betimsel analizi sonucunda, Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin Atatürk ve Türk askerinin kahramanlık vasıflarını taşıdığına, kahramanlığın cesaret gerektirdiğine ve şehitlik mertebesine erişenlerin kahraman olduğuna ilişkin güçlü bir bilişsel yapıya sahip oldukları ifade edilebilir. Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin Türk kültüründe yer alan kahramanlık özelliklerini kavrayabileceği şekilde eğitim verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kahramanlık, Türk kültürü, Kahraman

^a Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, İlahiyat Bölümü, kemalpolat@anadolu.edu.tr

^b Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, dndryener@gmail.com

^c Arş. Gör. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, mustafayilmaz.fen@gmail.com

Makale Geliş Tarihi: 28.05.2021, Makale Kabul Tarihi: 02.07.2021

HEROISM PERCEPTION IN TURKISH CULTURE AND HEROISM PERCEPTION OF SOCIAL SCIENCES HIGH SCHOOL STUDENTS

Abstract

When Turkish history is examined, it can be stated that there are many heroic epics. In Turkish culture, heroism and the characteristics of the heroic individual have a great importance. Being able to perceive Turkish history and culture and the heroism in Turkish history in the best way is of great importance for the preservation of Turkish culture. Therefore, it is necessary to transfer the concepts of heroism and heroism to the generations correctly. Since the individual has a tendency to teach as he learns, and his cognitive structure about a subject represents his perception of that subject, it is important to determine the cognitive structures of the concepts of heroism and heroism of the Social Sciences High School students who receive education on Turkish history and who can take responsibility for teaching Turkish history in the future. In this study, it was aimed to determine the cognitive structures of the Social Sciences High School students related to the concepts of heroism and heroism. General scanning model was used in the research. The data were collected through the Word Association Test, which includes the words heroism, patience, courage, hope, victory, homeland, morality, honor, perseverance, soldier, epic and martyr. The study group consists of 64 students studying at the 12th grade in a Social Sciences High School in the Central Black Sea Region. As a result of the descriptive analysis of the data obtained, it can be stated that the students of the Social Sciences High School have a strong cognitive structure that Atatürk and Turkish soldiers have heroic qualities, that heroism requires courage and those who reach the rank of martyrdom are heroes. It is recommended that Social Sciences High School students can comprehend the heroic characteristics of Turkish culture.

Keywords: Heroism, Turkish culture, Hero

Giriş

Türk milletinin sahip olduğu millî, manevi ve ahlaki değerler, evrensel ahlak ilkeleri seviyesinde olup binlerce yıldan beri milletimizle bütünleşmiş, içselleşmiş ve büyük çoğunluğunun adeta melekesi hâline gelmiştir. Meleke hâline gelen söz konusu değerler, milletimizin hemen her ferdiyi sardığı, kuşattığı gibi düşmanların bile saygı ve takdirini kazanacağı boyutlara varmış ve dünya halklarına örnek teşkil edecek konuma ulaşmıştır. Türk milletinin millî ve manevi özelliklerinden satır başlarıyla bahsedecek olursak, bunları şöyle sıralamak mümkündür: Nezaket, güvenilirlik, hoşgörü, adalet, doğruluk, dürüstlük, yardımseverlik, cömertlik, şefkat, merhamet, temizlik, misafirperverlik, büyüklere saygı gösterme, komşuluğa önem verme, vakar sahibi olma (Yazıcıoğlu, t.y., s. 203-217) gibi özellikleri yanında diğer önemli özellikleri ise kudretli, cesur, vatan düşkünü ve kahraman bir millet olmasıdır. Zira bağımsız yaşamak, Türklerin vazgeçemeyeceği bir hayat şeklidir. Türk tarihine baktığımızda tarihimizdeki kadar şan ve şerefle dolu kahramanların hiçbir devletin, milletin tarihinde mevcut olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü "Türk tarihi adeta kahramanlar, kahramanlıklar tarihidir.". Bu hususu merhum Akseki (1997, s. 137) şöyle dile getirir: "Müslümanlığın altıncı şartı cihattır, askerliktir. Bu şart; namazdan, hacdan, zekâttan ve oruçtan başka bir vazifedir. İslam milletleri içinde Müslümanlığın farz kıldığı bu vazifeyi en iyi Türkler yapmışlardır. Onlar kadar bunu şanlı, şerefli yapmış başka bir millet yoktur. Türklerle bin yıldan beri savaşan ecnebler bile biz Türklerin cihat meydanında savaş alanlarında gösterdiğimiz kudreti, düşman karşısında nasıl şanla şerefle savaştığımızı takdirle anarlar."

Toplumsal birlik ve beraberliği korumak için millî ve ahlaki değerlere uymak ve özen göstermek büyük önem arz etmektedir. Ahlaki değerlerin zayıfladığı, teknolojik gelişmelerle sarhoş olan insanlığın manevi değerlerden uzaklaşmaya başladığı günümüzde söz konusu bu güzel değerleri sadece bilmek yeterli olmamış; daha derin araştırmalarla bilimsel temellere oturarak gün yüzüne çıkarılması, öğrenilmesi, öğretilmesi ve gelecek nesillere aktarılması millî ve manevi birer vazife hâline gelmiştir. Söz konusu değerlerden birisi de kahramanlık olgusudur.

Bilindiği üzere kahramanlık, evrensel bir olgu olup her toplumda, o topluma mâl olmuş kahramanları bulunduğu gibi, dünyadaki tüm insanların ortak kahramanları da mevcuttur. Fertlerin kahramanlığa ilişkin algıları, toplumsal ve kişisel değer anlayışıyla ilişkilidir. Bu çalışmada, Türk milletinin önemli karakteristik özelliklerinden biri olan, hücrelerinde taşıdığı ve gerekli durumlarda fert ve toplum olarak gösterdiği ve uygulamaya koyduğu kahramanlık olgusu ele alınacak, işlenecek ve gelecek nesillere aktarılması sağlanacaktır.

Bu çalışmada kahramanlık konusu iki bölümde ele alınacaktır. İlk bölümde kahramanlık olgusu ve kahramanlıkla ilgili bazı teorik hususlar açıklanacak; ikinci bölümde ise Orta Karadeniz Bölgesi'nde yaklaşık 150.000 nüfuslu bir şehrimizde yer alan bir Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin kahramanlık kavramına yönelik kelime ilişkilendirme testi ile bilişsel yapılarındaki kahramanlık algısı ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

A. LİTERATÜR TARAMASI

1. Kahramanlık ve İlgili Kavramlar

Bu başlık altında kahramanlık kavramı açıklandıktan sonra kahraman ve onunla ilgili olarak hemen akla gelen Alp sözcüğü incelenecektir.

1.1. Kahramanlık

Kahramanlık; kahramanca davranış, yiğitlik demektir (TDK Sözlük, 2021). Kahramanlık kavramı, insanların toplumsal bir birlik içerisinde yaşadığı avcı-toplayıcı kültür döneminden itibaren insanlık tarihinin bir parçası olmuş; daha sonra birtakım özelliklerle bezenerek insanın ve toplumun bilinçaltında kalmış düşüncelerle yeniden şekillenmiştir (Acı, 2016, s. 20).

Kaynaklarda kahramanlık, şecaat terimi ile ifade edilmiştir. Şecaat ise savaş anında kahramanlık gösterme ve sıkıntıları göğüsleyerek kutsal değerleri korumağa yönelten ruhsal yetenek manasında ahlâkî bir terimdir. Ahlak literatüründe bazen saldırganlıkla korkaklığın itidalli bir hâlini ifade ederken bazen de korkaklığın karşıtı olarak sunulur (İslam Ansiklopedisi, 2021a).

Kahramanlık, geçmiş tarihiyle birlikte geleceğine ilişkin de sorumluluk hissederek öz iradeyle kişisel özveri göstermeyi gerektirir. Başta cesaret olmak üzere kararlılık ve fedakârlık kahramanlığın üç temel şartı olarak kabul edilebilir. Kahramanlığın cinnetten ayrışmasını sağlayan vasıf, gösterilen cesaretin şuurlu olmasıdır. Psikolojik açıdan cesaret olarak algılanabilen çılgınlıklar yapan insanla kahraman bir birey arasındaki temel farklılık uğruna cesaret sergiledikleri hedefleridir (Tural, 1994, s. 695). Kahramanlık, insan erdemlerinin en yücesidir (Atsız, 1974, s. 3). Zira milletler, kahramanları

sayısınca itibar kazanmakta ve dayanıklı bir şekilde varlığını sürdürmektedir. İslam'ın benimsemiş olduğu ahlak felsefesi anlayışında, insan nefsinin düşünme, şehvet ve gazap olmak üzere temelde üç yeteneğinin mevcut olduğu; bunların ölçülü bir şekilde işleyişinden hikmetin, şecaatin, iffetin; uyum içerisinde faaliyet göstermesinden ise adaletin oluştuğu, diğer erdemlerin de belirtilen dört erdemden ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Müslüman düşünürler, gazabın, bilinç kontrolünden çıkarak, ifrat derecesine kadar sapabilmesine saldırganlık, insanın erdemlerini korumaktan âciz kalabilmesine korkaklık, gazabın terbiye edilerek korkaklık ve saldırganlıktan kurtarılacak itidal durumunda tutulmasıyla elde edilen erdem ise kahramanlık (şecaat) olarak ifade edilebilir. Kindî, kahramanlığı nefsin galebe gücünün fazileti olarak, uzak durulması gerekenden kaçınabilme, sahip olunması gerekeni elde edebilme ve bu uğurda ölümü göze alabilme şeklinde tanımlamıştır (İslam Ansiklopedisi, 2021b). Hüseyin Nihal Atsız da kahramanlığı en güzel tanımladığı şiirinde kahramanlığın, acı ölüm tasından içerek ileriye atılarak geri dönmemek, göz kırpmadan saldırmak ne yalnız bir yükseliş ne de güneşler gibi sönmek, ölüme atılıp atıldıktan sonra bir daha dönmemek olduğunu ifade etmektedir. Nitekim korkak ve kahraman bireyler, tamamen aynı korkuyu hissederken, kahraman korkusuyla yüzleşebilecek ve korkuyu aleve çevirebilecek cesarete sahiptir (Wattpad, 2020).

Kahramanlık denince hemen akla gelen bazı terimler vardır; alp, yiğit bunlardan ilk akla gelenlerdir. Burada kahraman kelimesini açıkladıktan sonra söz konusu terimlere de kısaca değineceğiz.

1.2. Kahraman

Farsça bir kelime olan kahraman, TDK tarafından, tehlikeli bir durumda veya savaşta yararlılık gösterebilen kişi; yiğit, alp, bir olayda önemli yere sahip olan kimse olarak tanımlanmaktadır (TDK Sözlük, 2021). Benzer şekilde alp kelimesi de yiğit, kahraman kişi olarak tanımlanmaktadır (Tural, 1994, s. 695). Türk kültüründe, kahraman kavramının kullanım şekli düşünüldüğünde, yüklenen anlamın genellikle erkek figürüyle özdeşleştiği söylenebilir. Kahraman kelimesine İngilizce de erkek kahraman için "Hero", kadın kahraman için "Heroine" kelimeleri karşılık gelmekte ve kahramanlık açısından cinsiyet ayrımı yapılmaktadır (Kern, 1958, s. 325-332; Seçmen, 2014, s. 11-12).

Genel anlamıyla kahraman, sevdikleri kişiler ve inandıkları değerler uğruna her türlü fedakârlığı gösterebilen, kendinden daha büyük hedeflerin gerçekleştirilmesi için hayatını feda edebilen birey olarak görülebilir. Kahraman, alışlagelmiş insani biçimlerin bireysel ve toplumsal sınırlarını aşabilmeyi başaran kadın veya erkek birey olarak ifade edilebilir (Seçmen, 2014, s. 11-12). Dolayısıyla kahramanlık yürek işidir, erkek kadın işi değil. Nitekim Türk tarihinde erkek kahramanlar olduğu gibi kadın kahraman da mevcuttur.

Kahraman, içinde yer aldığı toplumun karakteristik özellikleriyle birlikte cesaret, adalet, güç, kararlılık ve fedakârlık gibi evrensel erdemleri bünyesinde barındıran; gerçekleştirmiş olduğu eylemler sonucunda toplumsal statüsü yükselmiş ve toplumsal bir model oluşturmuş karakter olarak tarihin her noktasında karşımıza çıkmaktadır (Acı, 2016, s. 20).

Kahraman, olağan yaşantı süren bireylere kıyasla daha büyük işler başarabilmiş; cesaret, fedakârlık, kararlılık, liderlik, ileri görüşlülük, vatanseverlik gibi temel erdemlere sahip bireylerdir. Toplumsal veya kişisel olarak yaşanan özel durumlar ve oluşan koşullar bir kahramanlık sergilenmesi

için imkân sağlamaktadır. Dolayısıyla kahramanın davranışı, bağlama özgü durumlar ve kişisel özellikler doğrultusunda oluşan dinamik ve karmaşık etkileşimin ürünü olarak açığa çıkmaktadır. Tarihte kahramanların genellikle savaşlarda ortaya çıktıkları ifade edilebilir. Özellikle özgürlük mücadelesinde bulunan toplumların hepsinde savaş kahramanları bulunmaktadır. Günümüzde kahraman kavramının kapsamı genişletilerek; siyaset, bilim, sanat, teknoloji, spor gibi çeşitli alanlarda, ilgili alana özgü kahramanların oluştuğu söylenebilir (Yazıcı & Arslan, 2011, s. 2174-2175).

Kahraman, vatan topraklarındaki bağımsızlığa veya kutsal olarak gördüklerine karşı saldırıda bulunulduğunda, hayatla ilişkili tüm cazip unsurlara sırt çevirerek malını ve canını hiçe sayarak ortaya koyabilme iradesi olarak ifade edilebilir. Milli benliğin timsali olarak görülen kahramanlar, belirledikleri hedefe cesareti kararlılık ve fedakârlıklarla ulaşabilen özverili kişilerdir. Tarihte, adı ve hayatı bilinen kahramanlar olmakla birlikte adları destanlara, efsanelere konu olmuş hayatı bilinmeyen kahramanlar da mevcuttur. Manastırlı Hamdi, Ulubatlı Hasan gibi hayatı bilinmeyen kahramanlar, şuurlu cesaret göstererek kendilerini milli hedefler uğruna feda edebilmişlerdir. Tarihte tüm yönleriyle bilinen kahramanlar da biz olabilmek adına kendi benliklerini bir kenara bırakabilecek fedakârlığa ve bilgi birikimine sahip bireyler olarak bilinmektedir. Çaresizlik ve yılgınlığın yaygınlaşmaya başladığı toplumlarda, yılgınlığa, çaresizliğe, ümitsizliğe karşı başkaldırı cesareti gösterebilen kahramanlar, benliklerini hiçe sayarak kendilerini öne atma cesaretini gösterirler. Bu davranış, manevi hazırlığı olan ve bilinçli bir cesaret olmakla birlikte, kişisel arzulardan da vazgeçebilme cesareti olarak görülmektedir. Tarihi kahramanlar, bir milletin iç düşmanlarının ortaya çıktığı dönemlerle birlikte, ülkeyi yıldırma, sindirme, parçalamak amacıyla dış düşmanların ortaya çıktığı dönemlerde de meydana çıkabilirler. Meydana çıkan kahramanlar, milli bir ihtiyaç doğrultusunda bu fedakârlık, kararlılık ve cesareti bilinçli şekilde ortaya koymuşsa aynı zamanda lider birey olarak görülebilirler. Kahramanlar, ani ve doğru kararlar verebilen, iş birliği yapma noktasında sezgi sahibi olan irade ve cesaret sahibi bireylerdir. Kahramanların genellikle askeri alanlardan meydana çıktığı ifade edilebilir. Askerî liderlik vasıflarını siyasi liderlik vasıflarıyla birleştirebilen bireyler, tarihin sayfalarına kendi uluslarının kahramanlığının da yer almasını sağlarlar. Kahramanlar, şehit veya gazi olabilmekle birlikte şehit veya gazilerin birbirlerine üstünlüğü olmadığı ifade edilebilir (Tural, 1994, s. 695).

1.3. Alp

Anadolu'da kahraman kelimesi yaygın şekilde kullanılmasına karşın eski dönemlerde kahraman kelimesinin karşılığı alp kelimesi olduğu söylenebilir. Türk devletlerinde alplık ve şecaat temel düşüncelerinin benimsendiği ifade edilebilir. Bahaeddin Ögel, alp ve alplık anlayışının Türk devletlerinde büyük öneme sahip olduğunu, ordunun bu anlayış ve inanış temelinde kurulduğunu, Türk devletlerinin temel gücünün alplık ve şecaat olduğunu, alp olan kişinin savaş makinesinden ziyade olgunlaşmış ruha sahip kişi olduğunu ifade etmiştir (Tural, 1994, s. 695).

Alp kelimesi, geçmişten günümüze kadar kullanılan Türk lehçelerinde cesur, kahraman, yiğit anlamlarına karşılık gelmektedir. Alp'in, şahıs adı, sıfat, unvan, boy teşkilatında asalet zümresine verilen ad olarak kullanıldığı ifade edilebilir. Tarih boyunca alp kelimesinden türetilen çeşitli kelimeler de mevcuttur. Alp kelimesinden türetilmiş olan Alpagut kelimesi bir rütbeyi temsil etmektedir. Alpırkanmak kelimesi, bir durum üzerinde ısrarlı şekilde yorulmadan çalışmayı ifade etmektedir.

Alpırkanmak kelimesi, kendisine yiğit izlenimi vermek ve sebatla çalışmayı ifade etmektedir. Alp yol kelimesi, tehlikeli ve çetin yolu ifade etmektedir. Alplık kelimesi kahramanlığı, alplık etmek kelimesi ise cesaret göstermeyi ifade etmektedir (Durmuş, 2013, s. 23).

Alp kelimesi yiğit, kahraman; Alp-Eren ise derviş, mücahit demektir (TDK Sözlük, 2021). Eski Türklerin yiğit kişilerine bu adı vermelerinde kahramanlık, cesurluk, asalet, yiğitlik şartları aranmaktadır. Bu adı alabilmek için asil bir aileden gelmek gerekmektedir. Tutkuları ve arzularından arınarak topluma mal olmuş Alpler, kişilikleri, karakterleri ve davranışları ile ülkülerinin peşinde hareket etmektedirler. Toplumun öz gücünün temsili olan Alpler, mücadelesinden vazgeçmeyen, fiziksel ve ruhsal açıdan derin kişiliğe sahip bireylerdir. Alp tipinin oluşmasında Türklerin avcılık, hayvancılık, konargöçer ve akıncı ruh yaşayışları etkilidir. Konargöçer hayatın düzenleyicisi doğa olduğundan, kişilik ve yaşam felsefesinin oluşumunu sağlayan doğanın yorucu ve yıpratıcı yapısı göçebe insanına da aktarılmaktadır. Birey doğanın kendisine sağladığı yetenekleri geliştirme çabasıyla yaşamını sürdürmektedir. Türk toplumlarındaki konargöçer hayat anlayışı hareketli, aktif ve cevval olmayı gerektirmektedir. Dolayısıyla, Türk tarihinde erkek ve kadın bireylerin akıncı ve avcı kişiler olarak öne çıktıkları ve alplık geleneğinin korunduğu ifade edilebilir. Türk destanlarında ele alınan alp tipleri incelendiğinde, genellikle manevi bir güç olarak Tanrı'ya inanılmakta ve alplık vasıfları Tanrı vergisi olarak görmektedir. Bir alp olarak kabul edilen Oğuz Kağan'ın "Gök Tanrı'ya borcumu ödedim." İfadesi bu inanın göstergesi olarak ifade edilebilir (Yardımcı, 2007, s. 49-50).

İslamiyet'in kabulüyle birlikte yerleşik hayata geçilen Türk toplumlarında alplık; Anadolu'yu Türkleştirmek ve İslamlaştırmak amacıyla mücadele veren Satuk Buğra Han, Battal Gazi gibi kahramanlarla Alp-Eren şeklinde süregelmiştir. Doğuştan olgun ve güçlü olan Alpler, kendi gücü, cesareti ve kuvvetine güvenerek mücadelelere atılmaktadır. Mucizevi doğumlarla tanınan kahramanların genellikle, yiğitlik gösterecek yaşa erişinceye kadar geçen süreçleri hakkında bilgiler bulunmamaktadır. On beş yaşına gelen çocuk yiğitlik gösteremezse ad alamaz. Alp, çocukluk dönemlerinde diğer çocuklardan farklı davranışlar sergileyebilir. Oğuz Kağan'ın annesinin sütünü bir kere emdiği ve kırk gün içerisinde yürüdüğü rivayet edilir. Babasının, onun yiğitliği ve kudretine göre ad alabilmesi için düzenlemiş olduğu şölende, "Benim adım Oğuz'dur." şeklinde birdenbire haykırması üzerine Oğuz adını almıştır. Dede Korkut Destanı'nda Boğaç Han, bir boğayı öldürmesi üzerine bu adı almıştır. Manas Destanı'nda ifade edilen Manas Ata'nın oğlunun doğumunda gözlemlenen olağanüstü haller dolayısıyla Semetey adı konulurken "Beş yaşında yurt yıksın, on beşinde ok atsın, büyük iller alsın!" şeklinde dua edilmiştir. Türk destanları incelendiğinde, genellikle Alplerin güçlü, mücadeleci ve at üzerindeki bireyler olarak anlatıldıkları, bu durumun da Türk düşüncesine "Türk çadırda doğar, at üstünde ölür." Anlayışının yerleştirilmesinde etkili olduğunu ifade etmek mümkündür.

Alp kişi, vatansever olmalı, malına kıyabilmeli, gönlü yüce olmalı, misafiri bol olmalı, yalan söylememeli, güçsüzlere dokunmamalı, aman dileyeni affedebilmelidir. Alp olan kişinin dürüstlük, cömertlik, konukseverlik, mütevazılık gibi karaktere dayanan özellikler ve kan dökmek, baş kesmek, ata binmek gibi özelliklerdir. Dede Korkut hikâyelerinde karaktere dayanan özellikler erdemli sözüyle, diğer belirtilen özellikler ise hünerli sözüyle ifade edilmektedir. Belirtilen tüm özellikler birbiriyle ilişkili ve bütünlük gösteren Alplık özellikleri olarak görülmektedir (Yardımcı, 2007, s. 50-55).

Alperen adının genelde erkek kahramanlara yönelik kullanıldığı görülse de destan ve hikâyeler incelendiğinde, kadın kahramanların da Alperen özelliklerine uygun davranışlar ve özellikler sergilediği ifade edilebilir. İslamiyet'ten önceki konargöçer yaşam şeklinde kadınlar, erkeklere benzer şekilde ata biner, kılıç kullanır, ok atar, gereklilik durumunda düşmanla çarpışır (Kaplan, 1951, s. 9912).

2. Kahramanın Özellikleri

Kaynaklara bakıldığında kahraman ifadesinin tanımlamaları arasında ön plana çıkan temel özellikler arasında şunlar sayılmaktadır: Kahraman, sıradan insanlardan farklı niteliklere sahip, ideal sahibi, karşılaştığı büyük güçlük ve problemlerle başa çıkabilmiş; yaşadığı toplumun duygu ve değerlerini yansıtan kişi olarak karizmanın tecessüm etmiş hâlidir (Yazıcı & Arslan, 2011, s. 2174-2175). Kahramanlık, insan erdemlerinin en yücesidir; dolayısıyla kahraman da en yüce erdeme sahip olan insandır (Atsız, 1974, s. 1-3). Kahramanlık güçlü olmaktan ziyade, olağan insanın tecrübesi ile modern insanın akli melekesini bir uyum içerisinde birleştirerek gerçek kişiliğe kavuşabilmek olarak ifade edilebilir (Bars, 2015, s. 15). Dolayısıyla kahramanın bir özelliği de akıllı olmaktır. Örneğin Köroğlu, bütün versiyonlarında zulme karşı savaşan, suçsuz insanları koruyan, düşmana acımasız davranan, zor durumlarda kolayca çözüm bulan, akıllı, hünerli bir kahraman olarak tasvir edilir.

Cihat ve zafer isteği, ölümden korkmama, müşküle yardım etme, haksızlık ve zulme boyun eğmeme, kahramanların en temel özellikleri arasında yer almaktadır. Bir kahramanın en büyük ödülü, savaşlara adanmış ömrü şan ve şerefli bir ölümle taçlandırmaktır (Koca, 2016, s. 99).

Kahraman, hiçbir şeyden hiçbir kimseden korkmayan demektir. Bütün kahramanlar sert mizaçlı, çatık kaşlı değildir. Kahramandan kahramana fark vardır. Bazı kahramanlar hiç gülmez, sert çehreli, korkunç yüzlü olabilir, ancak güler yüzlü, tatlı sözlü kahramanlar da mevcuttur (El-Husri, 1911, s. 141-149). Günümüz toplumlarında kahraman olarak ifade edilen bireylerin ön plana çıkan özelliklerinin başında karşılaşılan problemlerin çözümünde fiziksel güçten ziyade aklın kullanılmasıdır. Günümüzde kahraman, eski dönemlerdeki büyük ve güçlü insan profilinden çıkarak kendi kültürünün bir sembolü olarak ele alınmaktadır.

Türk kültüründe erkek kahramanlar, belli bir yaşın olgunluğuna ve gücüne erişseler bile herhangi bir yiğitlik göstermeden ad alamazlar. Erkeklerin adları, gösterdikleri kahramanlıklara göre Dede Korkut tarafından seçilerek verilir. Örneğin Dede Korkut hikâyelerinden Boğaç Han ve Bamsı Beyrek hikâyelerinde ad verme, geleneğe bağlı olarak yapılmaktadır. Boğaç Han hikâyesinde boğayı yenen Boğaç Han'a Oğuz beylerinin aferin demelerinden sonra Dedem Korkut gelir; boy boylayıp soy soylar ve ona "Boğaç" adını vermektedir (Ergin, 1999, s. 26).

Eski Türklerde cesur, atak, kararlı, düşmana karşı üstün gelebilen ve hâkimiyet oluşturabilen kişiler kahraman olarak nitelendirilmekteydi. Sahip olduğu niteliklerle yavuz düşmanı geri döndürme veya boyun eğdirme maharetini gösterebilmekteydi. O dönemlerde, kahraman yiğitliğini ispatlarsa evlenmeye hak kazanarak kendine yaraşır şekilde dövüşebilen, ok atabilen, ata binebilen, kılıç kullanabilen eş seçerdi. Kadın ile erkek beraber, her zorlukta ve şartta kahramanca göğüs gerebilmelidir. Evlenecek kadın ve erkekte denklik önemli olmakla birlikte kahramanlık açısından erkeğin kadından üstün olması beklenmektedir (Bars, 2015, s. 13).

Toplumun yararı için kendi hayatını tereddüt etmeksizin feda etme anlayışı kahramanların en temel özelliğidir. Bundan dolayı, Türk toplumlarında kahramanlara karşı büyük sevgi, saygı ve hayranlık duyulmakta, değer verilmektedir. Türk toplumlarında “kahramanlık kültü” (kutsal olarak kabul gören varlıklara karşı saygı duyma) vardır (Koca, 2016, s. 98-99). Kahramanlık, erkek kadın işi değil yürek işidir; nitekim Anadolu’da erkek kahramanlar olduğu gibi kadın kahramanlar da doludur. Kahramanın kendine has, onu farklı ve cesur kılan gizemli, derin ve yüceltici bir ruhu vardır.

3. Kahramanlık Ruhu

Türkler geçmişten günümüze tarih boyunca her zaman kahramanlıklarını göstermişlerdir. Bu kahramanlık güdüsü halen taptaze şekilde varlığını sürdürmektedir. Nitekim ‘Kahramanlık Kanımızda var.’ kan bağışi kampanyasına katılımın çok yoğun olması resmî ağızlardan kahramanlık ruhunun milletimizde hâlâ devam ettiğine işaret olarak dile getirilmektedir (Kırmızılar, 2018).

Kahramanlık Ruhu adlı kitabında merhum Alparslan Türkeş şu hususların altını çizmektedir: *“Bir kahramanlık, kendini bekleyen tehlikelerin büyüklüğü ve çokluğu nispetinde kıymet kazanır. Kurtuluş ihtimallerinin sıfır veya sıfıra çok yakın olduğunu bilerek millet yolunda, kutsal bir dava uğrunda mücadele eden yılmayanlar, insanlığın üstüne yükselirler ve adeta ilahlaşırlar. Fani bir hayatın esiri olarak günün birinde sönmeye mahkûm bulunan insanoğlu, yeryüzüne daima ebedileşmek imkânlarıyla birlikte doğar. Maddi seokitabilerden ruhunu biraz kurtarabilmiş olanlar, her zaman tarihte yer almak ve gönüllerde taht kurmak ihtimallerine sahiptirler. Cemiyete hizmet ve tabiata hükmetmek ihtirasları, insanları şahikalara doğru yükselten en emin yollardır. Böyle çetin fakat asil bir yolu seçmiş olan kahramanlar, yaşadıkları devirler içinde bir meşale gibi parlar ve milletlerine ışık ve ruh verirler. Üzerinden ne kadar zaman geçmiş olursa olsun, insanlığın üstüne yükselen böyle varlıklar, tazeliklerini ve hayatîyetlerini daima muhafaza ederler. Tarih sayfaları karıştırılarak, mazinin derinliğine doğru bakıldığı zaman, bunlar önümüzde abide gibi yükselirler ve millete ışık saçarak yol gösterirler...”* diyerek kahramanlık ruhunu izah etmektedir (Türkeş, t.y., s. 11-12). Bu ruha sahip olan dünyaca ünlü kahramanlar olduğu gibi her milletin kendi içinden çıkan millî kahramanları da söz konusudur.

4. Millî Kahraman

Kahraman bireyler, tarihte her zaman saygı görmüş; her yerde kahraman kişiler yetişmiştir. Çünkü kahramanlık, insan erdemlerinin en makbulü ve en yücesidir. Toplumların tarih boyunca çıkardıkları kahramanlar doğrultusunda itibar kazandığı söylenebilir. Fakat “millî kahraman” ile “kahraman” olabilmek arasında önemli bir fark söz konusudur. Milli kahramanlar, yaratmış olduğu etkiyi daha büyük çapta hissettirebilen, gelecek dönemlere etki oluşturabilen, milletlerin hayatına yön vererek adeta kaderlerini değiştirebilen kişilerdir.

Millî kahraman olabilmek, yüksek makamlar gerektirmez. Millî kahramanlar, milletin gelişimini ivmelendiren enerji kaynağı olarak görülebilir. Onlar olmadan büyük filozof, bilgin, şair yetiştirmek herhangi bir anlam ifade etmemektedir. Hindistan, şairler ve filozoflar yetiştirmekle birlikte, millî kahramana sahip olamayan ülkelerin durumlarının anlaşılabilmesi açısından iyi bir örnektir. Buna karşın, millî kahraman yetiştirebilmesine rağmen, kıymetini bilemeyen, değer göstermeyen, onları unutan bir millet, insanlığını da kaybederek zamanla başkaları tarafından güdülmeye mahkûm olur. Millî kahramanların unutulması kadar sahte millî kahramanlar oluşturmak da bir o kadar tehlikelidir.

Bu durum, dolandırıcılığı deha; hırsızlığı zekâ; olarak kabul etmekle eş değer bir faziletsizliktir (Atsız, 1974, s. 1-2).

Kendi geçmiş tarihimizden örnekler verecek olursak M.Ö. üçüncü yüzyılda, evdeşi ve atını vatan parçasını düşmana vermemek uğruna kaybederek Türk milletinin varlığına yön vermiş olan Mete'yi millî kahraman olarak tanımlayabiliriz. Yenilmiş millî kahraman tipine örnek de Kür Şad'dır. Eğer o çılgınca kahramanlık sergilenmeseydi, Türkler Çin'le baş edemeyeceğinden Türk milleti yeryüzünden tamamen silinmiş olabilirdi. Kahramanca ölen 41 kişinin, koskoca bir imparatorluğa dehşet saçması, onların nasıl millî kahramanlar olduklarının açık göstergesi olarak görülebilir. Yenilgiye uğrayan bu milli kahramanlar, gelecekteki milli hayatın yaratıcıları olmuşlardır. Millî kahramanlık, inanmayı ve ölümü göze almayı gerektirir.

Yakın tarihimiz incelendiğinde, Kurtuluş Savaşı döneminde, Kurtuluş Savaşı'nda ön plana çıkan iki millî kahramanın, en karanlık, umutsuz, çaresiz anlarda kurtuluşa kavuşulacağına inanan Kazım Karabekir ve Mustafa Kemal Paşa olduğu söylenebilir. Kazım Karabekir, donanımlı Ermeni ordusunu onun yarısı kadar bir kuvvetle bozguna uğratarak; Mustafa Kemal Paşa ise bir destansı bir savaş olan Sakarya'yı ve imha savaşı örneği olarak görülen Dumlupınar'ı kazanarak bu payeyi almışlardır. Bu savaşların Türk ve dünya tarihindeki etkileri hâlen devam etmektedir (Atsız, 1974, s. 2-3).

Millî kahramanlardan birisi de destan kahramanıdır. Destan kahramanı, toplumun içerisinde çıkarak ait olduğu toplumun iyi özelliklerini üzerinde toplayabilen millî bir kahramandır. Destan kahramanları, İslamiyet'in kabulü öncesinde kızıl elma ülküsü-cihan hâkimiyeti mefkûresiyle savaşlar yapmaktayken, İslâmiyet sonrasında, ilâ-yı kelimetullah uğruna savaşmışlardır. İslamiyet öncesine ait dönemlerde benimsenen alplık kavramı yerini, İslamiyet sonrasında toplumun ideal kahraman tipini inançlarına göre şekillendirebildiği Eren-Alperen kavramlarına bırakmıştır (Uyaniker, 2014, s. 192-193).

5. Türk Milleti'nin Kahramanlığı

Türkler, geniş bir coğrafyaya yayılarak egemenliklerini bu coğrafyalarda kurmuşlardır. Bu egemenliğin temel sebebi Türklerin askerlik yeteneği ve kahramanlık duyguları, iç dayanışma ve dayanıklılığı sağlayan gelenek ve görenekler olarak görülebilir. Kahramanlık çağrıştıran isim verme geleneği, kahraman savaşçıların yaşamı boyunca öldürmüş olduğu düşman sayısınca balbal dikme, ant içme ve kırmızı sunma geleneği, kahraman atalara saygı ve bağlılık, beçkem takma, atkuyruğu kesme ve bağlama geleneği gibi kahramanlık geleneklerinin "Alp" karakterinin oluşmasında ve Alp (kahraman) ruhunun yaygınlaşmasında etkin rol üstelendiği söylenebilir (Maraşlı, 2014, s. 339).

Her toplum, varlığını ve birliğini koruyacak insan tipini yetiştirmeyi amaçlar. Göçebe ve atlı Türk toplumuna en uygun insan tipi cesur, kararlı ve kahraman insan tipi olarak ifade edilebilir. Türk toplumunun tehlike ve güçlüklerle dolu doğa içerisinde yaşadığı, hayatta kalabilmek için savaşma zorunluluğunun da olduğu düşünülürse, kişisel ve toplumsal olarak kahraman insanların bulunması temel zorunluluk haline gelmekteydi. Mevcut olumsuz durumlarla başa çıkabilmek bu bireylerin cesareti ve kahramanlıklarına bağlıydı. En temelde, toplumun kaderi, kahramanların başarılarına bağlıydı (Koca, 2016, s. 98). Mevcut yaşam koşulları, cengâverlik ve kahramanlık ruhunu doğurmuştur (Akyüz, 2010, s. 171-172). Yabancılara karşı veya kabileler arası yapılan savaşlar ve istilalar, Türk toplumunda en üst şeref

ve mevkiinin kahramanlara sağlanmasını gerekli hale getirmekteydi. Konargöçer yaşamdan yerleşik yaşama geçiş sonrasında askerî devlet anlayışını devam ettirebilmek amacıyla alp geleneği sürdürülmüştür. Cihat temeline dayanan İslam dininin Türkler tarafından benimsenmesi, Selçuklular döneminde savaşın günlük yaşantının bir parçası hâline gelmesi, kahramanlık-alpçilik geleneğinin varlığını korumasına zemin oluşturmuştur. Hikâye-destan gibi Türk halk edebiyatı ürünü olan sözlü ve sanatsal gelenekte bunları görmek mümkündür (Maraşlı, 2014, s. 339-341).

Türklerin kahraman bir millet olarak tarih sahnesine çıkmalarını hazırlayan saiklerden birisi de onların iliklerine kadar işleyen vatan sevgidir. Çünkü Türkler vatani, karınlarının doymasını sağlayan toprak parçası olarak görmemekte, atalarından miras kalan kutsal bir yadigâr, atalarının şehit kanlarıyla korunmuş kutlu bir varlık, Türk kültürüne ilişkin ürünleri sinesinde barındıran bir hazine olarak görmektedirler. Dolayısıyla vatan, Türkler tarafından kutsal olarak kabul edilen bir olgu olarak görülmektedir. Türk toplumları, yaşamlarını sürdürdükleri doğanın Tanrı tarafından yaratıldığına inanarak tabiatı kutsal olarak kabul etmişlerdir (Polat, 2014, s. 291). Orhan Şaik Gökyay "Bu Vatan Kimin?" adlı şiirinde; "*Tarihin dilinden düşmez bu destan, nehirler gazidir, dağlar kahraman, her taşı bir yakut olan bu vatan, can verme sırrına erenlerindir...*" diyerek Türk'ün vatan sevdasının kahramanlıkla ilişkilendirmiştir. Türk Milletinin askeri, kadını, kızının yanı sıra dağı, taşı, toprağı da kahraman olarak görülmektedir. Vatanın birliğı ve devletin bekası söz konusu olduğunda kahramanlık zamanının geldiğı düşünülebilir. Kahramanlık, Türk'ün genetiğinden nesiller boyunca geçebilir. Türk, tarih sahnesinde yerini aldığı her dönemde kahramanlığını göstermiştir ve her daim kahramanlık ruhu taptazedir (Kırmızılar, 2018).

Türklerde vatan sevgisinin ve vatana bağlılık derecesinin ne kadar yüksek olduğu herkesçe bilinmektedir. İslam'dan önce de Türklerin vatanlarına bağlılığı diğer hiçbir milletle kıyaslanamayacak derecede yüksektir. İslam'ı kabul ettikten sonra da Türklerin vatana bağlılığı ve sevgisi İslami ölçüler içinde devam etmiştir. Bunu Müslüman bir Arap düşünürü olan El-Câhiz şöyle dile getirmiştir: "*Vatan sevgisi bütün insanlara şâmil beşere has bir histir. Fakat bu his Türklerde başka milletlerden daha fazladır.*" (Küçük, 2009, s. 69). Türklerdeki vatan sevgisi ve kahramanlık ilişkisini Fransız İmparatoru Napoleon Bonaparte'nin şöyle ifade ettiği belirtilmektedir: "*İnsanları yücelten iki büyük meziyet vardır: Erkeğin cesur, kadının namuslu olması. Bu iki meziyetin yanında hem erkeği hem de kadını şereflendiren bir meziyet daha vardır: İcabında tereddütsüz canını feda edebilecek kadar vatanına bağlı olmak. İşte Türkler bu meziyete ve fazilete sahip kahramanlardır. Bundan dolayıdır ki Türkler öldürülebilir lakin mağlup edilemezler.*" (Mert, 2010, s. 34). Yine İbn Hussel'in ve İngiliz Komutan Charles V. F. Townshend'in şöyle dediğı kaydedilir: "*Şecaat ve cesaret bakımından Türklerden üstün, büyük hedeflere ulaşmak bakımından onlardan dirayetli hiçbir kavim yoktur. Cenabı hak onları aslan sıfatında yaratmıştır.*" (Mert & Açıköz, 2010, s. 34).

Eski Türklerde vatan, millet, devlet uğruna can vermiş kahramanların ardından yas tutularak gözyaşları dökülmekteydi. Milletin övünç kaynakları olarak görüldüklerinden dolayı mezarlarının başına yazıt dikilerek hatıraları ölümsüz kılınmaktaydı. Her Türk, kendi soyunun kahramanı ile gurur duymakta, kahramanların yaşanmışlıklarına ilişkin şiirleri, destanlar oluşturmakta, oluşturulan eserler bahşılar ve ozanlar tarafından bayramlarda, düğünlerde, yas törenlerinde kopuz eşliğinde duygulu ve

içli nağmelerle söylenmekteydi. Bu durum kahramanların onurlandırılmasıyla birlikte yeni kahramanların türemesini de teşvik etmektedir.

Türkler, kişisel başarı ve yeteneğe önem vermekle birlikte irsî bir liyakat tanımazlardı. Her birey adını ve toplumdaki yerini kendisi kazanmak durumundaydı. Türk toplumunda aileler, her zaman kendi ideallerini ve değerlerini taşıyan kahraman evlatlar yetiştirme çabası içerisindeydiler. Devlet lideri olan Türk Kağanı'ndan beklenen en temel özellik, onun kahraman ve cesur olmasıydı. Çünkü Türk Kağanı, cesaret ve kahramanlıkla Türk topluluklarını tek bir devlet çatısı altında birleştirmek, isyana kalkışan toplulukların itaat etmesini sağlamak, savaşlarda zafer elde etmek, düzen oluşturmak, istiklali korumak gibi toplumsal açıdan son derece önemli işleri başarabilmeliydi. Türk Kağanı, devletin merkezinde oturarak sadece emirler yağdıran bir kişi olmaktan ziyade tüm mücadelelerde en ön safta yer alan ve emrini öncelikle kendisi uygulayan bir kişiydi. Türk hükümdarı, her mücadelenin başarıyla sonuçlanmasında en büyük rolün öncelikle kendi cesareti olduğunun farkındadır. Hükümdarın cesaret ve kahramanlığı arkasından gelenleri de Ön de cesaret ve kahramanlık göstermesini teşvik edecektir (Koca, 2016, s. 99-102). Türklerin 'cihan hâkimiyeti' düşüncesinden hareketle toplumu birleştiren, devleti yönetme gücünü Tanrı'dan aldığına inanılan Kağan, o döneme ait ideal insan tipinin kahramanlık boyutundaki bir temsili olarak kabul edilmekteydi (Keskin, 2012, s. 9). Türk cihan hâkimiyeti mefkûresi, Oğuz Kağan'dan itibaren Türk destanlarının genelinde alp tipinin temel özelliği olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla "Oğuz Kağan'ın 'Gök Tanrı'ya borcumu ödedim' ifadesi ile 'güneş bayrak, gök kurikan' düşüncesi[ni] bunun bir tezahürü ol[arak] okumak gerektiği" vurgulanmaktadır (Bars, 2015, s. 18).

Türk milleti, kahraman bir millettir ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli de Türk kahramanlığıdır. Mustafa Kemal Atatürk bu gerçeği 10. yıl nutkunda şöyle dile getirmektedir: "Yurttaşlarım! Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti'dir." (Atam, 2021). Yine istiklal marşında merhum Mehmet Akif Ersoy, "Kahraman ırkıma bir gül ne bu şiddet bu celal...Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak..." derken Türk milletinin kahramanlığına vurgu yapmıştır. Çünkü bu aziz millet, mesele vatan olunca gözünü kırpmadan mermilere göğsünü siper eder, tankların önüne yatar. Kahraman Türk Milleti, Çanakkale'de neyse İstiklal Harbinde de günümüzde de odur. Türk milletinin sıradan bir millet olmadığını; vefalı, kahraman ve eşine az rastlanır bir millet olduğunu gösteren çok sayıda kahramanlık örnekleri vardır. Bunlardan bazılarını zikredek olursak Anafartalar kahramanı Mustafa Kemal Paşa, Türk'ün kahramanlığını şöyle anlatıyor: "Siperler arası sekiz metre, yani ölüm muhakkak. Üç dakika önce gelen bölüğün tamamı şehit olmuş. Yeni gelenler bunu biliyor ve bir üç dakika sonra kendisinin de şehit olacağını farkında olarak ilerliyor. Ama ne ilerleme! Bir an bile sarsılma, durma, geriye bakma yok. Okuma bilenler ellerinde Kur'an okuyor, bilmeyenler Kelime-i Şahadet getiriyor. Az sonra öleceğini bile bile gözünü kırpmadan şahadete gidiyor. İşte Çanakkale Savaşlarının zaferle sonuçlanmasını sağlayan şey, milletimiz ve onun askerindeki bu yüce ruhtur." (Kemergözcü, 2018). Paşa'nın bu sözünü doğrularcasına Sir Julien Corbet şöyle diyor: "Çanakkale'de başarılı olamadık. Nasıl başarılı olurduk ki? Zira Türkler yuvasına girilmiş aslanların hiddetiyle, cüret, cesaret ve kahramanlığı ile savaşıyorlardı. Böyle bir millet görmedim" (Chip, 2008). Çek bilgini Comenius ise Türklerle ilgili fikrini şöyle dile getirir: "Türkler kahramandırlar, dostlarına zarar vermezler. Yüce Türk milleti tuttuğu eli bırakmaz, sözünden dönmez, iyi ve kötü günlerde dostundan ayrılmaz. Böyle bir ulusla el ele vermek yeryüzünde her zorluğu yenmek için sonsuz bir güç ve yetenek kazanmak demektir.". Türkleri övücü diğer bazı Yabancıların sözleri de

şu şekildedir: “Türkler Müdafaya başkalarının vazgeçtiği noktadan başlarlar.” (Moltke), “Türk, tek başına bir kuvvettir azmini ve iradesini kanundan alır” (Hummer), “Türkler her şeylerini feda eder fakat istiklallerini asla” (Georgia) (Mert ve Açıköz, 2010, s.38-40). “Türk askeri cesurdur. Anavatanını sever ve onun için gerekirse çekinmeden canını feda eder.” Albert Einstein (Chip, 2008).

Türk milletinin kahramanlığına ilişkin tarih boyunca farklı örnekler vermek mümkündür. Sadece yoldaşı ile birlikte tereddüt etmeden Çin sarayını basan Kürşat'ın yeşertmiş olduğu kahramanlık ruhu, vatan topraklarının savunulması ve terörle mücadele sürecinde hâlen yaşatılmaktadır. Bir başka kahramanlık Çanakkale Savaşlarında yaşanır. Çanakkale’de savaş sırasında parmağı kopan Mehmetçik, durumun farkında olmadan silahının tetiğine basmaya devam eder fakat silah ateş almaz. Durumun farkında olan komutan, silahın sağlam olduğunu, Mehmetçik’in parmağının koptuğunu kendisine izah eder. Mehmetçik ise diğer elinin sağlam parmağıyla düşmana ateş etmeye devam eder. Conkbayırı ve Seddülbahir’in büyük kahramanlarından birisi de İngilizler tarafından siperlerimize atılan el bombalarını yakalayarak tereddüt etmeden geri fırlatarak tahribatın düşman siperinde oluşmasını sağlayan bombacı Mehmet Çavuş’tur. İngilizler durumun farkına varınca, birkaç saniye sonra fırlatarak Mehmet Çavuş’un bu çabasını önlemeye çalışmışlardı. Bu bombalardan bir tanesi, kararlılığıyla işine devam eden Mehmet Çavuş’un elinde patlayarak sağ elinin bilekten kopmasına neden olmuştu. Bu yiğit delikanlının, hastaneden tabur komutanına yazdığı mektupta: “Sağ kolumu kaybettim, zararı yok, sol kolum var. Onunla da pekâlâ iş görebilirim. Beni müteessir eden ve tekrar kıtama katılıp düşmanla çarpışmama engel olan şey, yaramın henüz kapanmamış olmasıdır. Hastaneden kurtularak halen harbe iştirak edemediğim için beni mazur görünüz, affedeniz muhterem kumandanım.” dediği ifade edilmektedir.(Edebiyatdefteri, 2017).

Türk’ün her zaferi, kahramanlarımızın ruh kudretini gösteren şanlı örneklerdir. 15 Temmuz darbe gecesi gözünü bile hiç kırpmadan canını vatani için yok sayıp tankların altına giren şehit vatandaşlarımızın yaptığı Türk milletinde kahramanlık ruhunun genlerde olduğu ve hala devam ettiğinin en güzel örneklerindedir. Türk milletinin tarihteki uygulamalarına, hayat felsefesine ve irfanına bakıldığında yardımsever, güçsüzün yanında olma, mazlumunu koruma dolayısıyla zalime karşı durma gibi erdemleri içselleştirdiği ve bir meleke haline getirdiği görülmektedir. Diyebiliriz ki, Türk’ün olduğu yerde Türk devletinin bulunduğu durumda yeryüzünde kimsesiz hiç kimse yoktur; diğer bir ifadeyle hiç kimse kimsesiz değildir. Bu da Türk milletinin en büyük kahramanlık göstergelerinden birisidir. Türk Milleti’nin kahramanlığı tarih boyunca birçok destana, mitolojiye, nesire ve şiiirlere konu olmuştur. Türklerin kahramanlığına dair bir şiiiri de şöyledir (Antoloji, 2021):

Kahraman Bir Milletiz Biz

*Al rengidir Bayrağımız,
Feda olsun bu canımız,
Şehit dolu her yanımız,
Kahraman bir Milletiz biz*

*Büyük önder savaş açtı,
Gönlümüzde eşsiz taçtı,
Korkak düşman bizden kaçtı,
Kahraman bir Milletiz biz.*

*Bu can feda güzel yurda,
Haddini bil selam durda,*

*Coşkun ırmak gibi aktık,
Düşmanları Yurttan atık,*

*Bayrağımız en üst surda,
Kahraman bir milletiz biz.*

*Toprakları biz kurtardık,
Kahraman bir Milletiz biz.*

*Cumhuriyet temelimiz,
İstikbaldir emelimiz,
Olmazsa da sevenimiz,
Kahraman bir Milletiz biz.*

*Atamızsın, canımızsın,
Damardaki kanımızsın,
Unutulmaz anımızsın,
Kahraman bir Milletiz biz.*

*Tüm düşmanlar birlik oldu,
Dört bir yandan yurda doldu,
İşte o an güneş doğdu,
Kahraman bir Milletiz biz.*

*Anadolu'm güzel yurdum,
Düşmanlardan hesap sordu,
Bayrağıma selam durdum,
Kahraman bir Milletiz Biz.*

*Çanakkale geçilmedi,
Türk ulusu ezilmedi,
Göğüs gerdi çözülmeyi,
Kahraman bir Milletiz biz.*

Selahattin Sahip

6. Sosyal Bilimler Lisesi Öğrencilerinin Kahramanlık Algısı

Bireyin öğrendiği gibi öğretme eğiliminde olduğu dikkate alınrsa (Grove vd., 2004; Ronfeldt vd., 2018) Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin kahramanlık ve kahramanlıkla ilgili kavramlara ilişkin bilişsel yapıları, bu kavramları ilerleyen yıllarda öğretirken veya tartışırken benimseyecekleri anlayışı doğrudan etkileyecektir. Literatürde bilişsel yapının belirlenmesine ilişkin birçok teknik kullanılmakla birlikte (Mizin & Petrov, 2017; Yener, 2017), Kelime İlişkilendirme Testinin (KİT) yaygın şekilde kullanıldığı ifade edilebilir (Suzuki-Parker & Higginbotham, 2019). Kelime ilişkilendirme testi herhangi bir konuya yönelik olarak birbiriyle ilişkili temel kavramlar arasındaki bağlantıların ve belirlenen kavramların ilişkilendirildiği alt kavramların belirlenerek bireyin ele alınan konuya ilişkin bilişsel yapısının tespit edilmesini sağlayan bir araç olarak ifade edilebilir (Hovardas & Korfiatis, 2006; Kostova & Radoynovska, 2008). Kelime ilişkilendirme testinde kavramlar arası ilişkilendirmeler ve bilginin organize edilişi gözlemlenebildiğinden dolayı konu ve kavramlara ilişkin kavram yanılgıları ve öğrenme düzeyi belirlenebilir (Nissen & Henriksen, 2006). Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin kahramanlık ve kahramanlıkla ilgili kavramlara ilişkin bilişsel yapılarının belirlenmesi tarihsel olaylara bakış açısını ve tarihsel olaylara ilişkin yaklaşımını doğrudan etkileyecektir. Dolayısıyla bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin kahramanlık ve kahramanlıkla ilgili kavramlara ilişkin bilişsel yapılarının belirlenmesidir.

B. YÖNTEM

1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin kahramanlık ve kahramanlıkla ilgili kavramlara ilişkin bilişsel yapılarını belirleyebilmek amacıyla belirli bir grup üzerinde toplanan veriler doğrultusunda analiz yapılarak elde edilen bulguların olduğu şekilde raporlaştırılmasından dolayı araştırmanın modeli genel tarama modeli olarak belirlenmiştir (Fraenkel & Wallen, 2006; Karasar, 2012).

2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Orta Karadeniz Bölgesi'nde yaklaşık 150.000 nüfuslu bir şehrimizde yer alan bir Sosyal Bilimler Lisesi'nde 12. sınıf düzeyinde öğrenim görmekte olan ve araştırmağa gönüllü olarak katılan 64 öğrenci oluşturmuştur.

3. Veri Toplama Aracı ve Veri Toplama Süreci

Araştırmada, kahramanlık ve kahramanlıkla ilgili kavramlara yönelik araştırmacılar tarafından oluşturulan Kelime İlişkilendirme Testi kullanılarak, Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin belirlenen kavramlara ilişkin bilişsel yapıları belirlenmiştir. Bu araştırmada Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerine kelime ilişkilendirme testine yönelik 12 uyarıcı kavramın yer aldığı "kahramanlık, sabır, cesaret, umut, zafer, vatan, ahlak, namus, azim, asker, destan ve şehit" kelimelerini içeren testler verilmiştir.

Zincirleme cevap riskinin önlenmesi için belirlenen anahtar kavramların her birinin ayrı sayfada olduğu ilgili her bir kavramın 10 defa alt alta yazıldığı kelime ilişkilendirme testleri Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerine dağıtılarak her bir kavram için 30 saniye süre verilerek ilgili testi cevaplamaları beklenmiştir. Uygulamaya geçilmeden önce öğrencilere konuyla ilişkili olmayan bir kavram üzerinden kelime ilişkilendirme testi tanıtılmış ve örnek bir uygulaması yapılmıştır. Daha sonra öğrencilerden kahramanlık ve kahramanlıkla ilgili kavramlara yönelik dağıtılan kelime ilişkilendirme testlerini cevaplamaları istenmiştir. Kelime ilişkilendirme testine ilişkin örnek yapı Şekil 1'de belirtilmiştir. Literatürde her bir kavram için verilmesi gereken süreye ilişkin farklı uygulamalar olsa da genellikle her bir kavramın cevaplanmasına ilişkin 30 saniyelik sürenin yeterli olduğu ifade edilmiştir (Aldridge vd., 2018; Krumreich vd., 2019).

Kahramanlık.....
Kahramanlık.....
Kahramanlık.....
Kahramanlık.....
Kahramanlık.....
Kahramanlık.....
Kahramanlık.....
Kahramanlık.....
Kahramanlık.....
Kahramanlık.....

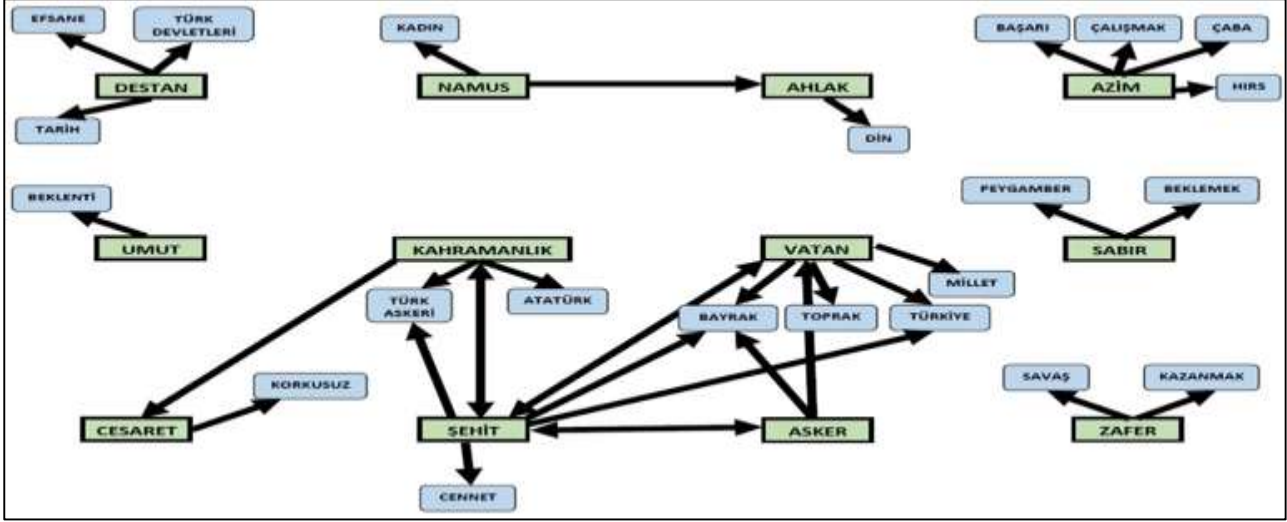
Şekil 1. Kahramanlık ve Kahramanlıkla İlişkili Kavramlara İlişkin Bir KİT Örneği

4. Verilerin Analizi

Kahramanlık ve kahramanlıkla ilişkili kavramlara ilişkin kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla verilen cevaplar araştırmacılar tarafından betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir (Chambers, 2018; Sidel vd., 2018). Araştırmacılar tarafından belirlenen anahtar kavramlara yönelik olarak Sosyal Bilimler Lisesi öğrencileri tarafından ifade edilen tüm kelimelerin kaçar defa belirtildiğini gösteren her bir anahtar kavrama yönelik ayrı ayrı frekans tabloları oluşturulmuştur. Frekans tablolarında belirlenen değerlerden hareketle anahtar kavramlar arasındaki ilişkiler ve anahtar kavramalara ilişkin alt kavramları belirgin şekilde ortaya koyan kavram ağları oluşturulmuştur. Kavram ağlarının oluşturulmasında Bahar, Johnstone ve Sutcliffe (1999), tarafından geliştirilen Kesme Noktası (KN) tekniğinden yararlanılmıştır. Kesme noktası tekniğinde; kelime ilişkilendirme testinin analizi sonucunda elde edilen frekans tablosunda yer alan anahtar kavramlara ilişkin en fazla ifade edilen cevap kelimesinin frekans değeri üst sınır olarak belirlenir ve belirli sayıda aşağısı kesme noktası olarak alınır. Belirlenen bu kesme noktası birinci kesme noktası olarak ifade edilir. Birinci kesme noktasında belirlenen sayı aralığı doğrultusunda aşağıya çekilerek tüm anahtar kelimeler arasındaki ilişkiler kavram ağında çıkana kadar kesme noktası oluşturmaya devam edilir. Frekans tablosunda en yüksek frekans değeri ile sonraki frekans değerleri arasında kesme noktası aralığından daha geniş ranj bulunduğu durumlarda belirli bir frekans değeri ve üzerindeki frekans değerleri ilk kesme noktası olarak belirlenir. Sonraki kesme noktaları belirlenen kesme aralığı doğrultusunda belirlenir (Bahar vd., 1999). Literatürde örneklem büyüklüğüne göre farklılık göstermekle birlikte kesme noktası aralığının genellikle 5 olarak alındığı ifade edilebilir (Austin, 2020; Escamilla vd., 2018). Bu araştırmada da kesme noktası aralıkları 5 olarak belirlenmiştir.

Anahtar kavramlara ilişkin oluşturulan frekans tablolarında en fazla tekrar eden cevabın “azim” anahtar kavramına ilişkin “çalışmak” cevap kelimesi olduğu tespit edilmiştir. Tüm anahtar kavramlara ilişkin frekans dağılımları incelendiğinde genellikle frekans değerlerinin 30 değeri etrafında yığıldığı ve 30’un üzerinde bulunan değerlerde kesme noktası aralığından daha büyük ranjlerde kavramların bulunduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle araştırmada ilk kesme noktası 30 ve üzeri olarak belirlenmiş olup sonraki kesme noktaları 29-25, 24-20 ve 19-15 olacak şekilde 4 kesme noktası belirlenmiş ve her bir kesme noktasına ilişkin Microsoft Word programında kavram ağları oluşturulmuştur. Her bir kesme noktasında anahtar kavramlara ilişkin Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin bilişsel yapılarında ortaya çıkan alt kavramlar farklı renklerde gösterilerek bilişsel yapıdaki kavramsal gelişimin gözlemlenebilmesinin kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Kahramanlık ve kahramanlıkla ilgili anahtar kavramlar yeşil renkte, 30 ve üzeri kesme noktasına ilişkin cevap kelimeleri mavi renkte, 29-25 kesme noktasına ilişkin cevap kelimeleri sarı renkte, 24-20 kesme noktasına ilişkin cevap kelimeleri mor renkte, 19-15 kesme noktasına ilişkin cevap kelimeleri gri renkte gösterilmiştir. Ayrıca kavramlar arası ilişkileri gösteren oklar ilk kesme noktasından itibaren kalın ve koyu renkten ince ve açık renge doğru değişim göstermektedir. Kalın ve koyu renkli oklar anahtar kavramlar arasındaki ilişkilerin ve anahtar kavramlara ilişkin cevap kavramların bilişsel yapıda daha güçlü şekilde bulunduğu göstergesi olarak düşünülebilir. Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin anahtar kavramlara ifade etmiş oldukları cevap kelimeleri, anahtar kavramla ilişkili olmasa dahi olduğu gibi frekans tablosuna aktarıldığından dolayı, analiz sürecinde araştırmacıların verilere herhangi bir yorumlama veya veri temizleme gibi bir etkisi bulunmamıştır.

Belirlenen kesme noktalarına ilişkin frekans tablosunda belirlenen değerlerden hareketle kavram ağları oluşturulmuştur. Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin kahramanlık ve kahramanlıkla ilgili kavramlara ilişkin kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla vermiş oldukları cevapların frekans değerleri üzerinden 30 ve üzeri kesme noktasına ilişkin kavram ağı Şekil 2’de belirtilmiştir:

Şekil 2. Kahramanlık ve Kahramanlıkla İlgili Kavramlara İlişkin Kavram Ağı (KN: 30 ve üzeri)

Şekil 2 incelendiğinde 30 ve üzeri kesme noktasına göre Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin bilişsel yapılarında kahramanlık anahtar kavramını cesaret, şehitlik anahtar kavramıyla ve Türk askeri, Atatürk cevap kelimeleriyle ilişkilendirdikleri görülmektedir. İlgili kesme noktasında Sosyal Bilimler Lisesi öğrencileri umut anahtar kavramını beklenti cevap kelimesiyle; destan anahtar kavramını Türk devletleri, efsane ve tarih cevap kelimeleriyle; namus anahtar kavramını ahlak anahtar kavramı ve kadın cevap kelimesiyle; ahlak anahtar kavramını din cevap kelimesiyle; sabır anahtar kavramını, beklemek ve peygamber cevap kelimeleriyle; zafer anahtar kavramını savaş ve kazanmak cevap kelimeleriyle ilişkilendirmişlerdir. Sosyal Bilimler Lisesi öğrencileri cesaret anahtar kavramını korkusuz cevap kelimesiyle; asker anahtar kavramını şehit, vatan anahtar kavramları ve bayrak cevap kelimesiyle; şehit anahtar kavramını kahramanlık, vatan, asker anahtar kavramları ve Türk askeri, cennet, bayrak ve Türkiye cevap kelimeleriyle ilişkilendirmişlerdir. Ayrıca öğrenciler vatan anahtar kavramını şehit, asker anahtar kavramları ve bayrak, toprak, millet ve Türkiye cevap kelimeleriyle; azim anahtar kavramını, başarı, çalışmak, çaba ve hırs cevap kelimeleriyle ilişkilendirmişlerdir.

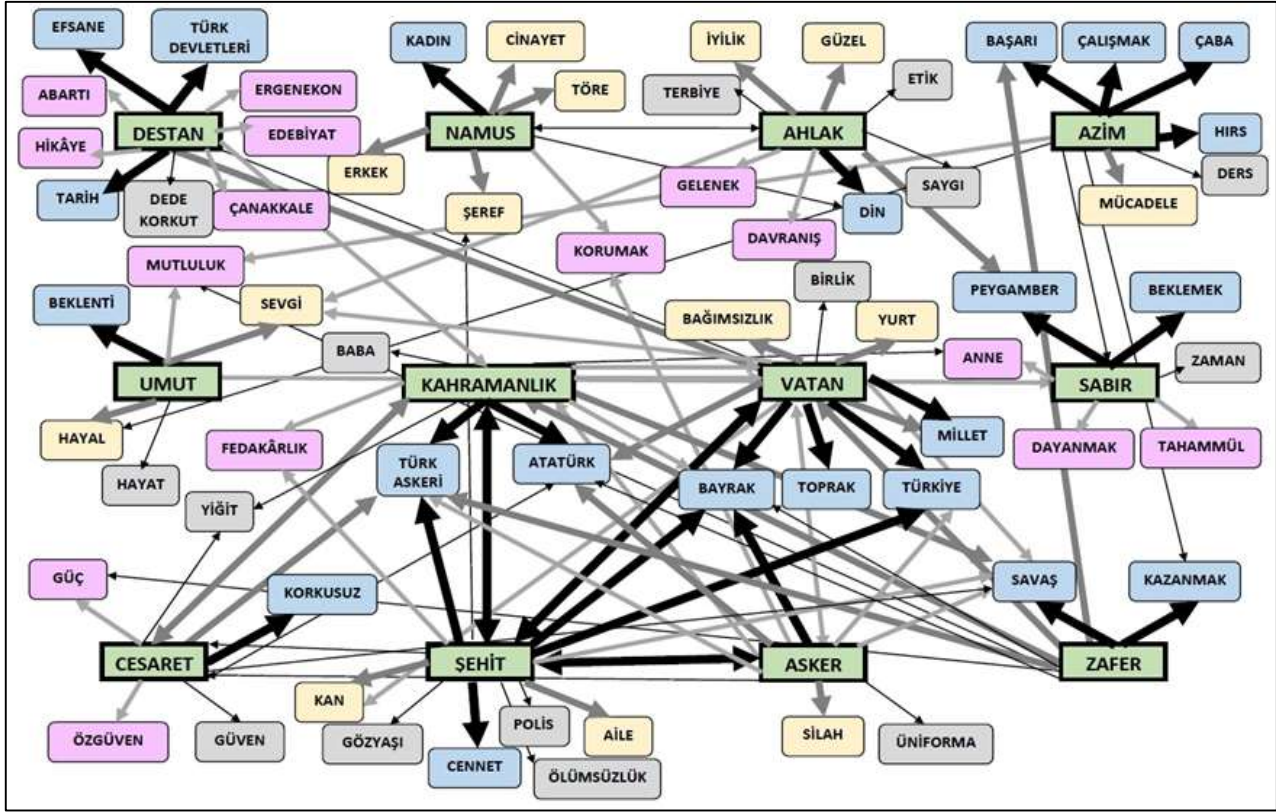
Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin 29-25 kesme noktasına göre bilişsel yapılarını gösteren kavram ağı Şekil 3’te belirtilmiştir:

Şekil 3 incelendiğinde 29-25 kesme noktasına göre Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin bilişsel yapılarına kahramanlık anahtar kavramına ilişkin cesaret anahtar kavramı ve savaş cevap kelimesinin eklendiği; umut anahtar kavramına ilişkin sevgi ve hayal cevap kelimelerinin eklendiği; destan anahtar kavramına ilişkin millet cevap kelimesinin eklendiği; namus anahtar kavramına ilişkin erkek, töre, cinayet, şeref cevap kelimelerinin eklendiği görülmektedir. İlgili kesme noktasına bilişsel yapıya ahlak anahtar kavramına ilişkin güzel, iyilik ve peygamber cevap kelimeleri; zafer anahtar kavramına ilişkin

Şekil 5. Kahramanlık ve Kahramanlıkla İlgili Kavramlara İlişkin Kavram Ağı (KN: 19-15)

Sonuç

Elde edilen verilerin analizi sonucunda Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin kahramanlık ve kahramanlıkla ilgili kavramlara ilişkin bilişsel yapıları kavram ağları aracılığıyla belirlenmiştir. Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin Atatürk ve Türk askerinin kahramanlık vasıflarını taşıdığına, kahramanlığın cesaret gerektirdiğine ve şehitlik mertebesine erişenlerin kahraman olduğuna ilişkin güçlü bir bilişsel yapıya sahip oldukları ifade edilebilir. Ayrıca Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin vatan ve bayrak için savaşmanın kahramanlık olduğunu, anne ve babaların da kahraman olarak görülebileceğine ilişkin bir bilişsel yapıya sahip oldukları söylenebilir.

Sosyal Bilimler Lisesi öğrencileri, umut kavramını bilişsel yapılarında temelde beklenti olarak yapılandırırken, hayatın bir parçası, sabır gerektiren, sevgi, hayal ve mutluluktan beslenen bir kavram olarak düşünmektedirler. Sosyal Bilimler Lisesi öğrencileri, tarih boyunca Türk devletlerinin yaratmış oldukları efsanelerin destan olduğuna ilişkin güçlü bir bilişsel yapıya sahiplerdir. Ayrıca biraz abartı içeren Ergenekon ve Çanakkale gibi önemli destanları barındıran edebi hikayelerin destan olduğunu düşünmektedirler. Sosyal Bilimler Lisesi öğrencileri, ahlaklı olmanın ve kadınların korunmasının namus anlamı taşıdığına ilişkin güçlü bir bilişsel yapıya sahiplerdir. Ayrıca töre cinayetlerinin namus gereği işlendiği, erkeklerin şerefine namusu olduğunu düşündükleri ifade edilebilir.

Sosyal Bilimler Lisesi öğrencileri, ahlaki yapının dinle sağlanabileceğine ilişkin güçlü bir bilişsel yapıya sahiplerdir. Ayrıca öğrencilerin, geleneklere saygı duymanın, iyilik, güzelliği davranış

edinmenin, terbiyenin, etik davranışın ahlakla doğrudan ilişkili olduğunu düşündükleri söylenebilir. Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin, sabrın en fazla peygamberlerde bulunduğu ve beklemeyi gerektirdiğine ilişkin güçlü bir bilişsel yapıya sahip oldukları söylenebilir. Ayrıca öğrencilerin annelerin de sabırlı olduğunu, sabrın dayanma, tahammül ve zaman gerektirdiğini düşündükleri ifade edilebilir. Sosyal Bilimler Lisesi öğrencileri, zaferin savaş kazanmak olduğuna ilişkin güçlü bir bilişsel yapıya sahiplerdir. Ayrıca öğrenciler, vatan ve bayrak için kahramanca savaşarak başarıya ulaşan Atatürk ve Türk askerinin zaferi temsil ettiğini düşünmektedirler. Sosyal Bilimler Lisesi öğrencileri, kahraman ve korkusuz Türk askerinin cesaret temsili olduğuna ilişkin güçlü bir bilişsel yapıya sahiplerdir. Ayrıca öğrencilerin; cesaretin güç, güven, özgüven, yiğitlik ve savaşmayı gerektirdiğini düşündükleri ifade edilebilir.

Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin, azim kavramını başarı için hırs ve çaba göstererek çalışma olarak düşündükleri ifade edilebilir. Ayrıca hayallerin mutluluğa dönüşebilmesi için azimli şekilde ders çalışılması gerektiğine ilişkin bilişsel yapıya sahip oldukları söylenebilir. Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerin, vatan ve bayrak için şehit olanların asker olduklarına ilişkin güçlü bir bilişsel yapıya sahiplerdir. Ayrıca öğrencilerin Atatürk ve Türk askerinin üniforma ile kahramanlık göstererek vatani koruyan askerler olduğuna ilişkin düşünceye sahip oldukları ifade edilebilir. Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin vatan uğruna kahramanca şehit olarak cennete giden Türk askerinin şehit olduğuna ilişkin güçlü bir bilişsel yapıya sahip oldukları ifade edilebilir. Ayrıca öğrencilerin; şehitliğin şerefli bir merteye olduğu, cesaret gerektirdiği, şehitlerin ölümsüz olduğu, şehit ailelerinin gözyaşı döktüğüne ilişkin düşünceye sahip oldukları ifade edilebilir. Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin Türkiye topraklarının ve Türk bayrağının dalgalandığı her yerin vatan olduğuna ilişkin bilişsel yapıya sahip oldukları ifade edilebilir. Ayrıca öğrenciler, vatanın Atatürk ve Türk askerinin savaşlardaki üstün mücadelesi sonucu kazanıldığına, vatan sevgisinin eşsiz olduğuna, birlik gerektirdiği ve bağımsızlığı temsil ettiğini düşünmektedirler. Bu bağlamda, Türk kültürünün gelecek nesillere doğru aktarılması açısından, Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin kahramanlıkla ilgili kavramlara bakış açılarını Türk kültüründe yer alan kahramanlık ve ilgili kavramlarına yüklenen anlamlar doğrultusunda eğitilmesi önerilebilir.

Etik Kurul İzni

Araştırmanın verileri 2018 yılında toplandığından dolayı Etik Kurul İzni bulunmamaktadır.

Katkı Oranı Beyanı

Araştırmaya birinci yazar %45, ikinci yazar %35, üçüncü yazar %20 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Acı, M. (2016). *Doğu Akdeniz Havzası'nda kahramanlık mitosları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akçar, M. (2010). *Anadolu sahası Türk halk hikâyelerindeki erkek kahramanlar üzerine tip araştırması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akseki, A. H. (1997). *Askere din kitabı* (6. Baskı). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Akyüz, Ç. (2010). Manas Destanı'nda alp kadın tipi. *Mukaddime*, 1, 169-180.
- Aldridge, M., Fontaine, L., Bowen, N., & Smith, T. (2018). A new perspective on word association: How keystroke logging informs strength of word association. *Word*, 64(4), 218-234.
- Antoloji* (2021, Mayıs 08). <https://www.antoloji.com/kahraman-bir-milletiz-biz-siiri/>.
- Atam* (2021, Ocak 12). Onuncu yıl söylevi. <http://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demecleri/onuncu-yil-soylevi>
- Atsız, H. N. (1974, Mart 03). Kim millî kahramandır?. <http://www.nihal-atsiz.com/yazi/kim-milli-kahramandir-h-nihal-atsiz.html>.
- Austin, L. M. (2020). Psychometric wunderkammern: Word-association testing and the aesthetics of creative genius. *New Literary History*, 51(1), 23-44.
- Bahar, M., Johnstone, A. H., & Sutcliffe, R. G. (1999). Investigation of students' cognitive structure in elementary genetics through word association tests. *Journal of Biological Education*, 33(3), 134-141.
- Bars, M. E. (2015). Türk destan kahramanı tipi bağlamında Battal Gazi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 7-20.
- Chambers IV, E. (2018). Consensus methods for descriptive analysis. *Descriptive Analysis in Sensory Evaluation*, 213-236.
- Chip (2008, Kasım 15). https://www.chip.com.tr/forum/turkler-hakkinda-soylenen-40-soz_t80078.html
- Durmuş, İ. (2013). *Türk tarihinin öncüleri*. Akçağ Yayınları.
- Edebiyatdefteri. (2017, Aralık 26). <http://www.edebiyatdefteri.com/yazioku.asp?id=162939>.
- el-Husri, Satı, M. (1911). *Fenn-i terbiye: Nazariyat ve tatbikatı*. Artin Asaduryan ve Mahdumları Matbaası.
- Ergin, M. (1999). *Dede Korkut kitabı*. İstanbul Yayınları.
- Escamilla, M., Sandoval, H., Calhoun, V., & Ramirez, M. (2018). Brain activation patterns in response to complex triggers in the Word Association Test: Results from a new study in the United States. *Journal of Analytical Psychology*, 63(4), 484-509.
- Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2006). *How to design and evaluate research in education* (4. Baskı). McGrawHill.
- Grove, K., Strudler, N., & Odell, S. (2004). Mentoring toward technology use: Cooperating teacher practice in supporting student teachers. *Journal of Research on Technology in Education*, 7(1), 85-109.
- Hovardas, T., & Korfiatis, K. J. (2006). Word associations as a tool for assessing conceptual change in science education. *Learning and Instruction*, 16(5), 416-432.

- İslam Ansiklopedisi (2020a, Mart 25). <https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=%C5%99secaat&p=m>.
- İslam Ansiklopedisi (2020b, Mart 25). <https://islamansiklopedisi.org.tr/secaat>.
- Kaplan, M. (1951). Dede Korkut kitabında kadın. *Türkiyat Mecmuası, G. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları*, 9, 99-112.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi* (24. Baskı). Nobel Yayın Dağıtım.
- Kemergözcü. (2018, Ocak 12). <http://www.kemergozcu.com/haber/19978/feslihan-biz-kahraman-turk-milletiyiz.html>.
- Kern, E. (1958). The modern hero: Phoenix or ashes?. *Comparative Literature*, 10(3), 325-332.
- Keskin, A. (2012). Oğuz Kağan destan metninde kahramanın takdimi. *Millî Folklor*, 96, 5-18.
- Kırmızılar (2018, Ocak 06). <http://www.kirmizilar.com/tr/index.php/guncel-yazilar3/881-kahramanl%C4%B1k-ruhu>.
- Koca, S. (2016). *Türk kültürünün temelleri* (4. Baskı). Berikan Yayınları.
- Kostova, Z., & Radoynovska, B. (2008). Word association test for studying conceptual structures of teachers and students. *Bulgarian Journal of Science and Education Policy (BJSEP)*, 2(2), 209-231.
- Krumreich, F. D., Seifert, M., Santos, R. B., & Gulate, M. A. (2019). Consumers' impression of minimally processed gala apples using word association. *Journal of Food Science*, 84(10), 2955-2960.
- Küçük, A. (2016). *İslâmlık ve Türklük*. Berikan Yayınları.
- Maraşlı, S. (2014). Türk Alp Geleneğinin ortaçağ Anadolu tasvir sanatına yansımaları. *Turkish Studies*, 9(1), 337-355.
- Mert, Y., & Cengiz A. (2010). *Büyük Türk Milleti*. Tutku Yayınevi.
- Nissen, H. B., & Henriksen, B. (2006). Word class influence on word association test results 1. *International Journal of Applied Linguistics*, 16(3), 389-408.
- Polat, K. (2014). Kırgız Türklerinde Vatan algısı ve ilgili inanışlar. *Kafkasya Üniversiteler Birliği Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi* (25-27 Eylül 2013), Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayınları, Ağrı, ss. 290-298.
- Ronfeldt, M., Brockman, S. L., & Campbell, S. L. (2018). Does cooperating teachers' instructional effectiveness improve preservice teachers' future performance? *Educational Researcher*, 47(7), 405-418.
- Seçmen, E. A. (2014). *Sinemada süper-kahramanlık örneği ve indiana jones filmleri örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sidel, J. L., Bleibaum, R. N., & Tao, K. C. (2018). Quantitative descriptive analysis. *Descriptive Analysis in Sensory Evaluation*, 8, 287-319.
- | 662 | Suzuki-Parker, J., & Higginbotham, G. (2019). Does method of administration influence word association test responses?. *Vocabulary Education Research Bulletin*, 8, 11-16.
- TDK Sözlük (2021, Mayıs 15). <https://sozluk.gov.tr/>
- Tural, M. A. (1994). Kahramanlık kavramı ve Atatürk'ün kişiliğinde bu kavramın yeri (Trablusgarp, Çanakkale ve Sakarya'dan İzmir'in alınışına). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 10(30), 695-716.

Türkeş, A. (t.y.). *Kahramanlık ruhu*. And Yayınları.

Uyaniker, N. (2014). Manzum dinî-kahramanlık hikâyeleri bağlamında Hz. Ali ile Kahkaha Sultan cengi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 12(12), 191-227.

Wattpad (2020, Eylül 21). <https://www.wattpad.com/245383949-t%C3%BCrk-%C5%9Fiirleri-h%C3%BCseyin-nihal-ats%C4%B1z-kahramanl%C4%B1k>.

Yardımcı, M. (2007). *Türk destanlarında tipler ve motifler, destanlar*. Ürün Yayınları.

Yazıcı, S., & Mecnun A. (2011). Değerler eğitiminde kahramanlardan yararlanma: sosyal bilgiler ders kitapları ile öğretmen adaylarının kahraman tercihlerinin karşılaştırılması üzerine bir çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(4), 2174-2175.

Yazıcıoğlu, Ö. (t.y.). *Türklerin kültür tarihi*. Kalipso Yayınları.

Yener, Y. (2017). Pre-service science teachers' cognitive structure about some epidermal structure in plant. *Universal Journal of Educational Research*, 5(12), 126-133.

